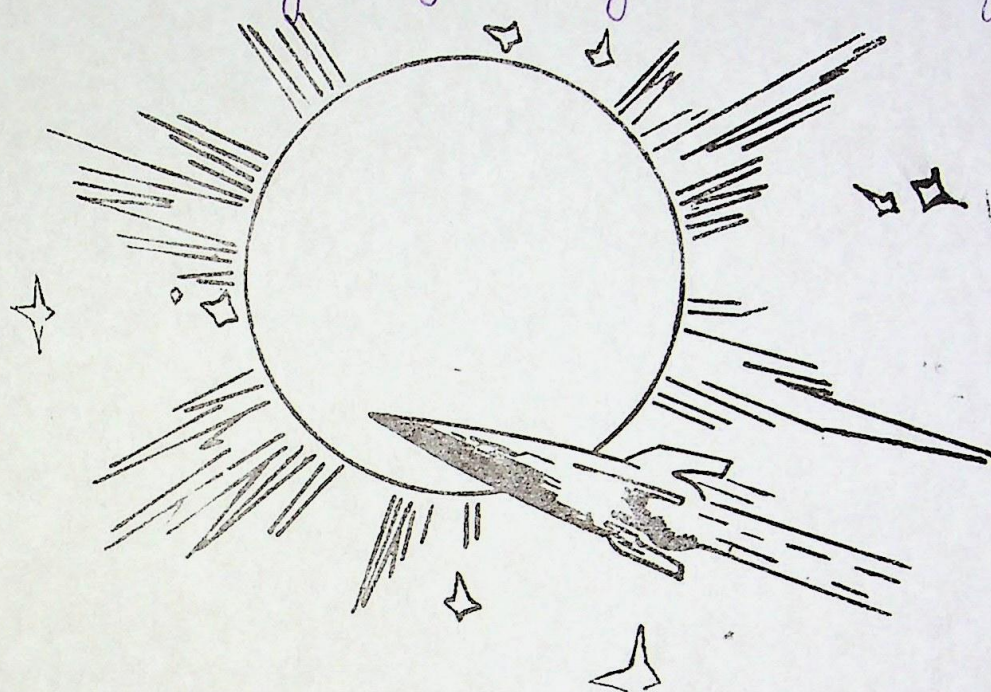

601
11.12.81
ДЕРЖАРХІВ
Сумської обл.
109

Голод на Сумщині у 1932-1933 роках

Із спогадів сторожів ліського цвинтаря
та завідувача котелень м. Краснограда
(Харківщина).

ПАПКА ДЛЯ ПАПЕРІВ

1968 рік
2 документи
4 аркуші.

ДЕРЖАРХІВ
Сумської обл.
Фонд № Р.7711
Опис № 1
Архівний № 109

1.

Із спогадів сторожа міського цвинтаря міста
Краснограда /Харківщина/. Запис 1968 року.

Ми 33-й з дідом викрїпили - повезло. Нам санітарна служба встановила пайок - півхлібини і оселедець на день. За те ми повинні були щодня викопать на цвинтарі яму душ на 20-30 накидом. Оце нам таке жалування та ще Степану Чумаку /той, що мертвих до ями звозив/. У нас тоді таке творилося! - Половина людей вимерла. А оці села, що за Берестовою, - чи хоч одна жива душечка в них осталася. Ось ви питаєте за художника Порфирія Мартиновича - його теж той страшний рік ковтув. Чумак звозить не виправлявся, а ми - ями копать. І як людям не мерти, як наїхало: в шкїрянках, ремінням навхрест оперезані, з наганями з комори тягнуть, з горища змїтають, з погребів цуплять: картопелька, бурячок, квасоля, грушки сушені - все під мїтлу вимели. Про хліб я уже й не балакаю. Ще сніг не впав, а люди вже пухнуть. Скільки тих жебраків тоді було! Іде батько і п'ятеро комахні за ним - всі вихудлі-вихудлі, аж кісточки світяться: "Дайте Христа ради. Порятуйте, тіточко, помираємо вже. Хоч крихітку хлібця, хоч лупаечку маленьку".

Зимою ями не викопавш, то Чумак до Берестової на урвище звозив. Це тих, що серед вулиці, на виду впали. А скільки тих, що по узбіччю, по бур'янах! Як земля розпарилась - продихнути нічим було.

Закидали ми з чоловіком одну яму, а чумак знову везе. Давай ми другу копать, а закидять уже й мочі немає. Кажу дідові: не можу я більше, нехай завтра вже. А він мотикається: хіба завтра роботи менше? Тоді й цю закидять, і нову копать. Та я на своєму затялася: кинула лопату - не можу й квіт.

Переділили ми Іржавого оселедця, запили водою та й полягали спати. А раненько - до ями з лопатами. Глядь - чоловік сидить і ноги в яму звїсив. "Чого ти тут?" - питаємо. А він: "З ями оце виліз". "Божечко, та ми ж тебе вчора чуть не закидали". "Та я й чув, як ви лаялись, тільки сили не було озватись," - каже. А тоді: "Ну чим я бога прогнівив, що він мені смерті не дає. Може б воно й краще було, якби

закидали- всім би мукам моїм кінець. Восьмірко синочків на городі поховав, всім разочків над ними сам помирав, а бач: І на цей раз костомаха відступилася. Жінка ще за ~~найпершим~~ першим за наймененьким збожеволіла. Ночви одрила /я його не в гробику, а в ночвах поховав/, притулила до пазухи І бігцем по селу. Куди збігла й сам не знаю."

Допомогли ми йому підвестися - Істоньки просить. Кажемо: "Іди, чоловіче, в бік Харкова, бо на цей бік всі села вже вимерли. В Пісківку йди - там ще живі є". А він: "Нема й там уже людей - я ж сам Пісківський - вимерло село".

Із спогадів завідувача готелем міста Краснограда
/Харківщина/. Запис 1968 року.

Знала того чумака й я Ідемо колись Із матір'ю мимо цвинтаря, а він матючя пре І якогось дїда за ноги до ями тягне. Дїд за спиці гарби вцепився, проситься: що ж ти мене, виродку, живим закопуеш? Плаче. Тут І мати вступилася:

-Хреста на тобі, Степане, немає. Зовсім уже звірюкою ~~вже~~ зробився. Бога побійся, як людських проєльонів не боїся.

А Степан:

- А ти помовч. Тобі легко язиком плескати. Я його вже третій раз на гарбу І з гарби стягую. А він дорогою розтрясється та й оживе. Так що ти мені прикажеш? Четвертий раз його на гарбу перти? Ні, того не буде.

А тоді до дїда:

-Ладно вже, йди. Та тільки знай: четвертий раз уже не воскреснеш - я тебе оцим багром доб'ю.

...Весною почали городян на роботу ~~квитити~~ в колгоспигонити, бо там робить було нікому - всі села вимерли. Я попала в Писківку. Питаємо: а де жити будемо? Воно як по правді: що та Писківка од Краснограда - тричі палкою кинуть. Можна було б І додому на ніч придибуляти. Це як тепер. А тоді дійти було не під силу. На пухлих ногах ледь туди добралися. Запитали уповноваженого, а він: за цим діло не стане - розбивайтесь на гурти І займайте хати. Ось І оця вулиця пуста, І оця, І ота.

Зайшли в одну, а посеред хати на долівці жінка з дитиною коло грудей. Мертві. Мабуть ще з осені лежать. Ще й не скелети, та вже й не люди.

Зайшли в другу: лежанка, полик з дошкою-приголовачем, стареньке ряденце, Ікони в кутку, перед піччю на стіні портрет Сталіна - на трибуні стоїть, усміхнений такий, рукою привітно киває, очі прижмурені І мовби в піч ^Гзаглядають: мовляв, погляньте, погляньте за заслінку - бачите, які пишні короваї тепер піч випікає. То все моя за вас турбота.

Назбирали ми сухого бур"яну, щоб ту хату натопити, одтулили заслінку печі, а там ... трійко діток. Мертві, звичайно. ГрІлися голодні, та так у печі й померли. Ой, як страшно зробилося. Я тільки круть од печі, а в мене чорні очі так і вп"ялися Із стіни: ну як мій коровай. до смаку буде? Я вже й зовсім злякалася. Хочу з хати вибігти, а ноги не несуть, подерев"яніли ноги.

А тепер я оце вас запитаю: за вІщо, ну за вІщо так з людей познущалися, за вІщо діточок Із світу зжили- вони ж Іще янголятка?

ЗАВІРЯЮЧИЙ НАПИС

В даній справі проведено 4 аркушів

(гомиреї)

16 липня 2007.
гошовкий спеціаліст

Посвід.

Напис

Кружницького